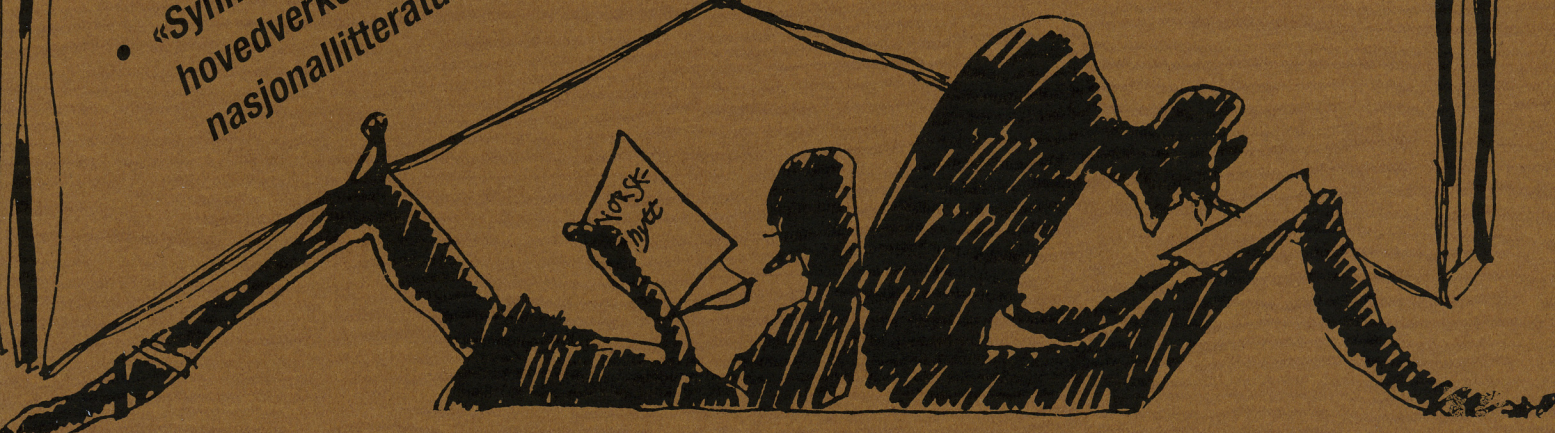

NORSKnytt

ISSN 0801 5368

- Uttale-endringer er språklige sunnhetstegn
- Når det sier stopp
- Nynorskundervisninga må fornyast
- Drøft grannespråkundervisninga
- Tipp svenske turistord
- Skriftlege meldingar
- «Synnøve Solbakken» – et av nasjonallitteratur

- Norsknyttts midtsider: FINN ORD
- I diktet kan alt skje
- Utfyllingsdikt
- Bygg opp et dikt
- Norskkryss 4 - 2000, nynorsk
- Norskkryss 4 - 2000, bokmål
- Tentamen i norsk
- Skriv og framfør: Kvardagsplager

Norsknytt har fått egen internettside
www.norsknytt.no

Hovedsiden
om NORSKnytt
Abonnement
Våre lydkassetter

E-post: post@norsknytt.no

Et metodikk- og aktivitetsblad for norskfaget i grunnskolen

NORSKnytt

gir variasjon og liv til norskundervisninga

NORSKFAGET/NORSKnytt:

Årgang 1989:	«Norskfaget 1/89, 2/89 og 3/89»	50,-
Årgang 1990:	«Norsknytt 1/90, 2/90 og 3/90»	50,-
Årgang 1991:	«Norsknytt 1/91, 2/99 og 3/91»	50,-
Årgang 1992:	«Norsknytt 1/92, 2/92, 3/92 og 4/92»	50,-

FØLGENDE ÅRGANGER VIL VI FORTSATT HA PÅ LAGER:

Årgang 1993:	«Norsknytt 1/93, 2/93, 3/93 og 4/93»	200,-
Årgang 1994:	«Norsknytt 1/94, 2/94, 3/94 og 4/94»	200,-
Årgang 1995:	«Norsknytt 1/95, 2/95, 3/95 og 4/95»	200,-
Årgang 1996:	«Norsknytt 1/96, 2/96, 3/96 og 4/96»	200,-
Årgang 1997:	«Norsknytt 1/97, 2/97, 3/97 og 4/97»	200,-
Årgang 1998:	«Norsknytt 1/98, 2/98, 3/98 og 4/98»	200,-
Årgang 1999:	«Norsknytt 1/99, 2/99, 3/99 og 4/99»	200,-

NB! Porto/forsendelsesomkostninger kommer i tillegg.

Send bestilling til: **NORSKnytt**
PB 303
7601 LEVANGER

E-post: post@norsknytt.no

NORSKnytt

Utgiver: NORSKNYTT ANS

Redaksjon: NORSKNYTT, Postboks 399,
7801 NAMSOS, telefon og faks 74 27 42 96

Abonnement: NORSKNYTT, Postboks 303, 7601 LEVANGER, tlf. 91 7735 34

E-post: post@norsknytt.no – Internett: www.norsknytt.no

Redaktør: Jon Hildrum © Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement (4 NR. PR. ÅR) KR. 400,- PR. ÅR.

NR 4 - 2000 (87)

NOVEMBER

26. ÅRGANG

Uttale-endringer er språklige sunnhetstegn

I ungdomsgrupper i byer i det sørlige Norge er det på mote å kutte ut kj-lyden. Fenomenet er i ferd med å bre seg over hele landet. Dette må være en talefeil, sier vi som har levd ei tid. For 20 - 30 år siden ble elever med slike språklige vansker sendt til logoped.

Dagens språkforskere vil ikke kalle dette en uttalefeil. Nei, her er det snakk om ei uttale-endring. Verken skole eller språkfolk kan demme opp for ei slik motebølge. Historien viser det. Kanskje mister vi kj-lyden! Det blir litt uvant å gå rundt juletreet og syngende: «Det sjimer nu til julefest». Etterpå skal vi leke: «Sjerringa med staven».

Vi kan klare oss godt uten kj-lyden, sier språkforskerne. Forholdsvis få ord i språket har denne lyden i seg, språket vil fungere bra uten kj-lyden. Vi må bare venne oss til forandringen. Ungdom bruker språket til å distansere seg fra den voksne generasjonen. Det er et ledd i frigjøringsprosessen, sier psykologene.

Forenkling og bortfall av språklyder har skjedd i mange land - uten at det har ført til store katastrofer. Vi mistet for 400 - 500 år siden lespelyden th som fremdeles fins i engelsk, i for eksempel ordet thing. Fra Agderdistriktet meldes det nå om ei uttale-endring når det gjelder personlige pronomener. Her heter det for eksempel: Skal jeg hjelpe du?

Vi skal ikke ergre oss over at de unge snakker norsk med talefeil, mener språkforsker Arne Kjell Foldvik. Om kj-lyden forsvinner er det et sunnhetstegn for norsk språk. Vi skal glede oss over at vi får være vitne til ei stor språkhistorisk hending, nemlig at en språklyd kanskje forsvinner. Et språk i endring er et levende språk. Det er bare språk som ikke lenger er i bruk, for eksempel latin, som ikke forandrer seg.

Likevel syns jeg det blir **sjæmpe-sjedelig** om vi mister den sjære kj-lyden vår.

Kryssordvinnere – Norsknytt 3 – 2000

Nynorsk:

Solfrid Kleppa, 7., Hjelmeland barneskule, 4130 Hjelmeland
Oskar Wæraas, 10A, Støren ungdomsskole, 7290 Støren
Ida Pettersen, 8., Sunnes skole, 4443 Tjørholm
Åse Elen Fosse, 10 B, Sogndal ungdomsskole, 6851 Sogndal

Bokmål:

Anna Katharina Matre, 9A, Danielsen ungdomsskole, St. Jørgensgt. 8, 5018 Bergen
Lars Gunnar Volden, 10., Sokna skole, 3534 Sokna
Espen H. Langen, 10., Brekken skole, 7370 Brekkebygd
Kine Husås, 10A, Stokkan ungdomsskole, 7500 Stjørdal

Når vi løser kryssord, utvider vi ordforrådet vårt og skaffer oss kunnskaper samtidig som vi gir hjernecellene mosjon. Det er oppmuntrende å se at ordene som vi skriver inn, passer i rutenettet og gir oss muligheter for stadig å fylle inn nye ord. Når vi løser kryssord, blir vi godt kjent med mange slags oppslagsbøker og lærer å bruke dem. Det kommer til nytte i alt studiearbeid og i dagliglivet.

Det er også spennende og lærerikt å lage kryssord. Lag kryssord for hverandre. Det er lurt å begynne med små diagrammer.

Velkommen med nye kryssordløsninger til Norsknytt.

Glede gir bedre læring

«Dersom en kan føle glede i møte med et emne, er jeg sikker på at det fører til en fordobling av hva man lærer per tidsenhet og til en fordobling av ønsket om å lære mer.» Dette skriver Arne Næss i sin bok «Livsfilosofi» (1998). Næss skriver også at mange elever oppfatter lærere som trøtte og bekymrede personer. Dette kan skyldes lærernes holdninger og måter å snakke på, mener Næss.

«Det vil gå dårlig med dere til eksamen hvis - ,» sier lærerne. Næss oppfordrer lærerne til å si: «Det vil gå strålende med dere til eksamen hvis dere - .» Noe å tenke på?

Garborg-året 2001

Gjer Garborg levande!

Dette er ei oppfordring til skulane frå stiftinga for Garborg-året 2001. Dei har sendt ut nyheitsbrev der det blir meldt om mange arrangement som vil aktualisere ekteparet Hulda og Arne Garborg. Garborgnett vert lansert 25. januar 2001 på 150-årsdagen til Arne Garborg og opningsdagen for Garborg-året 2001. Adressa blir www.garborg.no.

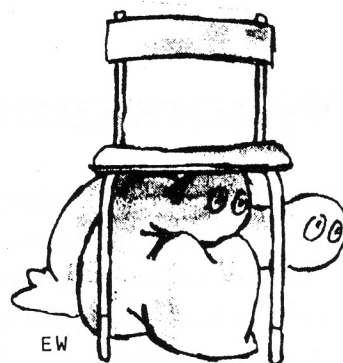
Nyheitsbrevet ber bod om ei meir frisk og spennande presentasjon av Garborg-ekteparet enn den litt keisame og stovereine formidlinga som vi ofte finn i skulebøkene. Gjennom bokutgjevingar, litteraturformidling, teater, konsertar, utstillingar, seminar m.m. vil ein fornye interessa for Hulda og Arne Garborg.

«Den som ikkje veit noko, kjem ikkje til å tenkja på noko heller.» (Arne Garborg).

Eleven sitter og biter i blyanten, kommer ikke videre

Når det sier stopp

Alle har opplevd det, både store og små skribenter. Det sier stopp, ordene vil ikke komme. Det er foreslått mange rådgjerd. Til og med de store forfatterorganisasjonene holder kurs for sine medlemmer der dette sentale problemet står på dagsordenen.

I skolen er problemet velkjent. Elevene sitter og biter i blyantene sine – eller vrir seg framfor datamaskina: -Finner ikke på noe mer å skrive. Da har vi sagt til elevene: -Du får skrive det til noe annet kommer. Så skriver elevene: Finner ikke på noe mer å skrive om. Finner ikke på noe mer å skrive om.

-Ikke løft blyanten fra papiret, men skriv videre, maser læreren. Elevene skriver setninga si om igjen og om igjen. Men plutselig kommer det: -I går fikk katta vår fem unger. Så er den skapende skrivinga i gang igjen. Men det hendte også at det ikke løsner, orda vil fremdeles ikke komme. Hva gjør vi da?

Gi hverandre respons

Mye kommer an på situasjonen eleven er i. Elevene kan danne små responsgrupper. De leser sine uferdige utkast for hverandre. Gruppen gir positiv respons. Dvs. at gruppemedlemmene noterer positive momenter under hver opplesning og gir forfatteren denne responsen. Forfatteren noterer momentene uten å kommentere dem. Dette er kjente delarbeidsmåter fra den prosessorienterte skrivemetodikken. En slik respons kan bidra til at forfatteren ser teksten sin på en ny måte, noe som gir impuls til å arbeide videre. Responsen kan også omfatte forslag til nye momenter som teksten kan inneholde. Ingen har under responsen lov til å komme med negative ytringer om disse forslagene. Forfatteren noterer, men avgjør selvsagt selv hva hun/han vil bruke i teksten sin. Det er viktig at spillereglene følges under responsgivingen. Etter en responsgiving arbeider hver av elevene med sine tekster i en periode. Dersom det er ønskelig, kan flere responsrunder holdes.

Hva gjør de store forfatterne når det stopper opp?

Novellemesteren Johan Borgen hadde skrivemaskiner med påbegynte tekster i stående rundt om i huset. Når det stoppet opp ved en av dem, gikk han til en annen og møtte teksten som stod der med friske øyne. Han passet dessuten på at han aldri gikk fra en tekst når han hadde avsluttet et kapittel, men skrev alltid noen ord på neste kapittel. Da var det enklere å ta opp tråden når han kom tilbake.

Astrid Lindgren setter seg i skumbad, andre sier at de går på do og er der lenge. Atter andre forteller at de går en tur. Særlig nyttig er det å gå i ulendt og kroglet terreng, sies det. Da må de konsentrere seg så sterkt om hvor foten skal settes at tanken på skriveproblemer kobles helt ut. Kjell Askildsen liker å sitte på kafe og skrive. Det samme gjør Margit Sandemo.

Avkobling er hovedsaken. Gjør noe helt annet. Forfatterne vet at «skrivestoppen» kommer. Slik er det i dette yrket. Hver enkelt har funnet fram til sine spesielle teknikker for å overvinne denne plagen.

Det er nyttig å snakke med elevene om dette. At det stopper opp nå og da, er helt normalt.

Nynorskundervisninga må fornyast

Debatten om nynorsken sin plass i skulen har blussa opp att. -Sidemålet må gjerast valfritt, hevdar enkelte røyster. - Stoffmengda i hovudmålet er så stort at dei få norsktimane vi har, må brukast til å styrke kunnskapane i hovudmålet, seier andre.

Nynorskundervisning er ikkje god nok

Det eigentlege problemet i denne samanhengen er vel at undervisninga i nynorsk jamnt over ikkje er god nok. I staden for å føre ein ustanseleg debatt om vi skal ha nynorsk eller ikkje, bør ein heller bruke kreftene på å finne fram til korleis ein kan fornye nynorskundervisninga.

Det er ingen tvil om at nynorsk som sidemål byr på større utfordringar enn undervisning i bokmål som sidemål. Derfor legg eg i denne artikkelen hovudvekta på nynorsk som sidemål.

Elevane er godt kjende med sidemålet

Når elevane kjem til ungdomsskulen, har dei i rikt monn møtt sidemålet gjennom song, dramatisering, lytting og lesing både på skulen og gjennom ulike medier. I åttande klasse får dei kjennskap til talemålsutviklinga i Noreg og språkarbeidet til Ivar Aasen og Knud Knudsen. Slik historisk kunnskap bør vere med på å minske den motviljen som mange elevar dessverre har til nynorsk som sidemål. Denne motviljen skriv seg ofte frå språkhistorisk fåkunne hos føresette og kameratar. Ille er det at enkelte lærarar i klassen let det skinne igjennom at dei misliker nynorsk. At interessa for nynorsk er aukande, viser dei mange nynorsklassane som no blir starta rundt om i bokmålskommunar. Som kjent seier skulelova at sidemålsklassar skal opprettast dersom foreldra til minst ti elevar krev det.

Sidemålet – eit arbeidsspråk

Læreplanen (L97) gir tydelege signal om at sidemålet skal oppgraderast, det skal bli eit bruksspråk og eit arbeidsspråk. «Elevane møter sidemålet tidleg og får høve til å prøve det ut gjennom lesing og skriving over lengre tid utan at dei skal vurderast. Dei får røynsle med sidemålet som eit bruksspråk, ikkje berre som eit oppgåvespråk og prøvespråk.» Dersom L97 blir etterlevd, skulle nynorskundervisninga blir styrka i åra som kjem.

Det er positivt at planen for niande klasse strekar under at det skriftlege arbeidet i sidemål skal gå føre seg i periodar. Mange lærarar har sett av ein norsktime i veka gjennom heile skuleåret til sidemål. Ei slik ordning gir lett sidemålsundervisninga eit preg av fremmedspråk, noko som sjølsagt er uheldig. Periodeundervisning er med på å gi undervisninga eit sterkare preg av heilskap. I tema- og prosjektarbeidet må også nynorsk få sin naturlege plass.

Bygg på talemålet i nynorskopplæringa

I nynorskopplæringa bør ein så langt som råd byggje på talemålet til elevane. Det gir elevane ei god støtte dersom ein nyttar ut alle høve. Samtidig vekker ein interessa for dialekten. Elevane spør: Korleis seier vi eigentleg det ordet her?

Eit par eksempel:

Kanskje seier elevane når dei pratar saman: vi dansa på festen; vi sykla til skolen; vi hoppa over gjerdet; vi bada i går. Blir dei gjort merksame på dette, og får det heilt klart for seg, har dei i røynda eit godt grunnlag for å meistre kaste-bøyinga av dei svake verba. Og kanskje seier dei i daglegtalet: alla husa, alle fjella, alle åra, alle epla osv. Da får dei nesten «gratis» bøyinga av inkjekjønnsorda!

Dessutan: Dersom elevane tek utgangspunkt i talemålet sitt når dei skal ordleggje seg på nynorsk, vil språkføringa ofte vinne på stort på det, bli lettare og ledugare, meir naturleg. Dette vil og verke positivt på bokmålet som dei skriv. Kanskje vil dei og sjå at bokmålflosklar som i «- på det nåværende tidspunkt» og «- i tidens løp -» o.a. er oppstylda og unaturleg språk.

Grammatikken skal ikkje vere ei hovudsak

Grammatikken skal ikkje vere ei hovudsak, men eit underordna emne. Hovudsaka er elevane sitt arbeid med det levande målet. Vi må bort frå den overdrivne grammatikkdrillen som har så lett for å skape motvilje hos elevane. I staden må vi presentere eit opplegg der det formelle lærestoffet er sterkt forenkla. Den tida ein sparar på eit slikt forenkla opplegg, kan ein heller nytte til litteraturlesing, drama og anna viktig arbeid med det levande nynorske målet.

I aktivitetsboka «Nynorskskriveboka» (Aschehoug) er det vist korleis mange av dei arbeidsmåtane som det er peika på her, kan gjennomførast i praktisk undervisning.

Nokre fleire råd:

- *Bygg på dei kunnskapane elevane alt har*

Gjennom radio, fjernsyn og litteraturlesing har elevane alt møtt sidemålet – og *forstår* derfor sidemålet. Legg vekt på å aktivisere og utvide det ordforrådet elevane alt har.

- *Strek under likskapane framfor skildnadene*

Storparten av dei vanlege orda vi har bruk for til dagleg, er dei same i bokmål og nynorsk. Det er berre skrivemåten og bøyinga som av og til er ulik.

- *Legg vekt på daglegspråket.*

Bruk levande språk i undervisninga. Dra inn stoff frå lydmedia, aktuelle trykksaker, kjende viser og anna. (Lær nokre viser utanåt!) Bruk drama!

- *Unngå «fremmenspråk-metodikk»*

Ikkje terp reglar og gloser, men sats på praktisk arbeid med engasjerande og aktielt språkstoff.

- *Bruk «dryppmetoden»*

La høveleg sidemålsstoff komme inn som ein naturleg del i *mange* samanhengar i det daglege skolearbeidet. Og ikkje bere i norskfaget – kvifor ikkje få til eit samarbeid med lærarar i andre for òg?

Drøft grannespråkundervisninga

Hva kan gjøres? Noen utsagn til drøfting

	Enig Uenig	
1. Aldri har norske elever forstått svensk talt språk bedre enn i dag. Dette takket være fjernsyn og hyppig reising.		
2. Nordmenn flest forstår talt svensk og skrevet dansk meget godt.		
3. Nordmenn flest har større kunnskaper om Danmark og Sverige enn dansker og svensker har om Norge og norske forhold (Hvorfor?)		
4. Det må arbeides for å få felles læreplaner for de nordiske land.		
5. Grannespråkundervisninga får for liten plass i grunnskolen.		
6. Det må i skolen legges langt mer vekt på stoff om de nordiske land enn på undervisning om de øvrige land i verden.		
7. Danske og svenske filmer må vises utekstede i Norge.		
8. Det som betyr mest for grannespråkforståelsen i dag, ligger utenfor undervisninga i skolen.		
9. Bibliotekene må skaffe lettlest litteratur (også aviser og ukeblad) som kan lånes ut til skolene.		
10. Der det faller naturlig, bør norske lærebøker inneholde tekster på dansk og svensk. (Ordforklaringer gis om nødvendig.)		
11. I all grannespråkundervisning må de store likhetene mellom de sentral- skandinaviske språka framheves.		
12. Lærerne må gis tilbud om etterutdanning i grannespråkundervisning.		
13. Et fyldig og aktuelt læremiddelutvalg for grannespråkundervisninga må utarbeides.		
14. Alle grunnskoleelever må tilbys skoleopphold i nordiske granneland i minst to uker.		
15. Arbeidet med grannespråkundervisning må i stor grad bygges opp gjennom vennskapskommunekontaktene.		
16. Det må arbeides for at de nordiske land i framtida skal slås sammen til en stor nasjon.		

Like mye tid brukes til grannespråkundervisning nå som før

Grannespråkene får mindre oppmerksomhet i L97 enn i tidligere læreplaner. Likevel viser ferske undersøkelser at lærerne jevnt over ikke bruker mindre tid i klassene på dette emnet nå enn før. En grunn til dette er kanskje at de fleste nye lærebøkene for grunnskolen har samme stoffmengde i grannespråk som de bøkene som ble laget i samsvar med tidligere planer. Disse opplysningene kom fram i et foredrag som Inger Aas holdt om den nordiske dimensjonen i undervisninga grunnskolene i de skandinaviske landa. Foredraget inngikk i et seminar på Schæffergården i Danmark i august 2000.

Noen svenske turistord som det er godt å kunne:

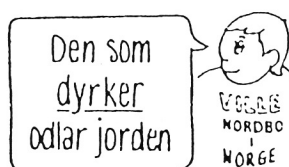
TIPP SVENSK «TURISTORD»

Hva tror du de svenske ordene betyr?

Skriv tippetegn her

1. SNÄLLTÅG a) Karneval b) Pyntebånd c) Hurtigtog	
2. VYKORT a) Bybussbillett b) Prospektkort c) Miniskjørt	
3. BIO a) Helsekost b) Kino c) Venterom	
4. TIDNING a) Avis b) Varmestue c) Klokke	
5. MATSÅCK a) Ryggsekk b) Nistepakke c) Brunt sukker	
6. BREVLÅDA a) Konvolutt b) Liten isbre c) Postkasse	
7. AFFÅR a) Forretning b) Bestefar c) Avreise	
8. AFFISCH a) Fisk som ikke bør spises b) Plakat c) Sitron	
9. VANDRARHEM a) Ungdomsherberge b) Hjemvei c) Skog	
10. FILT a) Fiolin b) Ulleppe c) Tigger	
11. RESVÄSKA a) Billig togbillett b) Rensevæske c) Koffert	
12. ÅNGBÅT a) Dampbåt b) Liten båt som henger bak en stor båt. c) Bandasje	

Vi planlegger en artikkel om årstidene

Du har fått i oppgave å skrive en artikkel om årstidene. Straks dukker det i hodet ditt opp noen ord som har med dette emnet å gjøre. Vi sier at du får *assosiasjoner*.

Vi samler årstidsassosiasjonene huler til bulter på tavla. Dette blir «råstoffet» til årstidsartikkelen:

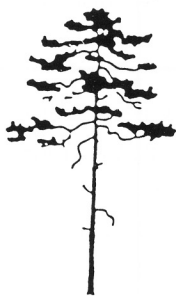

kaste på stikka, påske, fugleunger, raketter, oversvømmelser, reirbygging, jordbærplukking, løvet faller, 17. mai, boblejakker, snørr, storm, tjukke skjerf, innhøsting, snøsmelting, støvrøyk, trekkfuglene drar, sankthans, snøfokk, bading, pinse, bærtur, fødselsdagen min, ski, blomsterstøv, ta fram sykkel, kortere dager, jul, spiring, forelskelse, «museører» på bjørka, skrubbsår på knærne, rim på plenen, årsskifte, insektplage, krokus, solbrent, slaps og søle, utendørs idrett starter, ugress, campingtur, nisser, varmt, sprengkulde, lyse netter, tåke, hálke, trekkfuglene kommer, honning, eksamen.

Hvordan vil du sortere orda?

Du kan sikkert føye til noen ord. Du oppdager nok at flere av orda i rammen kan passe på forskjellige årstider. Du må selvsagt plassere dem der du syns de hører heime.

Nå skal du plassere ordene i de rette «kassene» på «kassearket».

Er du enig i at vi deler opp året slik:

Vår: mars — april — mai

Sommer: juni — juli — august

Høst: september — oktober — november

Vinter: desember — januar — februar

Dersom du ikke er enig i denne årstidsinndelingen, må du skrive hvordan du vil inndele året.

«Kasseark» til

Vi planlegger en artikkel om årstidene

Sett årstidsorda inn i de «ordkassene» der du mener de hører heime.

Vår:

Sommer:

Høst:

Vinter:

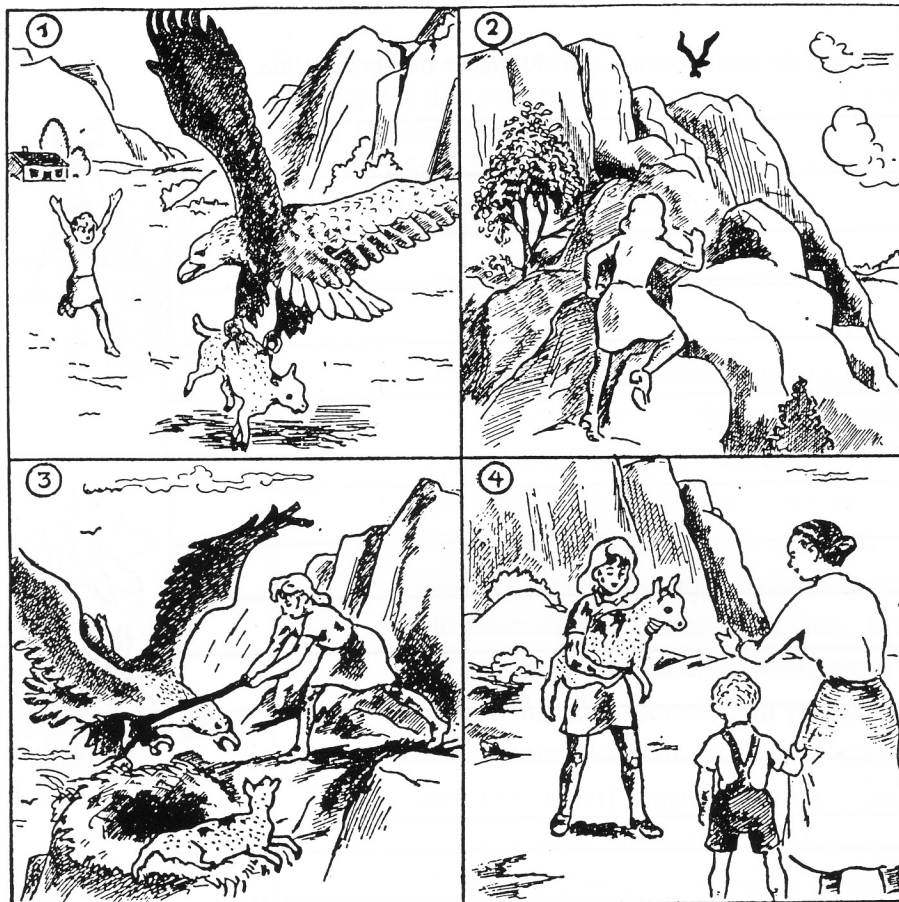
Bruk et utvalg av orda, og skriv en *artikkel* om de fire årstidene.
eller:

Skriv en artikkel om den årstida som du liker best.

Lag ei passende overskrift på artikkelen din.
(Overskrifta bør være på minst fem ord.)

Fortell – start ikke med begynnelsen

Når du skriver eller forteller, følger du antakelig handlingen i den tidsrekkefølgen alt skjedde i. Du skriver i kronologisk (tidsriktig) rekkefølge.

For å gjøre ei fortelling mer spennende hender det at en forfatter, når han synes det passer, begynner med slutten av fortellinga. Eller han kan starte midt i fortellinga. Dette er et gammelt litterært virkemiddel som på latin kalles IN MEDIAS RES. Det betyr **midt i handlingen** eller beint på saka.

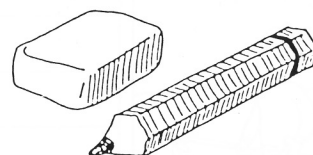
Denne tegneserien stammer fra ei eldre bok. Hvordan kan du se det? La det gå fram av fortellingen som du skriver at dette skjer noen tiår tilbake i tida.

Oppgaver

- 1)
Skriv ei fortelling med utgangspunkt i tegneserien.
Du skal ikke begynne med det første bildet i serien. Velg selv hvilket av de andre bildene du vil starte med. Skriv i 10 minutter.
- 2)
Les for hverandre, to og to.
  - a) Finn ut hvilket bilde lesekameraten din begynte med.
  - b) Skriv opp nummerrekkefølgen på bildene i lesekameratens fortelling.
  - c) Du lager ei overskrift på lesekameratens fortelling.
Lesekameraten lager ei overskrift på fortellinga di. Overskriftene skal være på mer enn fem ord.
- 3)
Diskuter til slutt: Hvilken virkning hadde det at ingen av fortellingene er skrevet i tidsriktig rekkefølge? Forklar.

Skriv en av disse oppgavene:

Skriv om ei reise, et måltid, en konsert, en fotballkamp eller lignende. Bruk det litterære virkemidlet in medias res. Lag selv overskrift.

Bruk flere sanser når du forteller: Se, hør, lukt, smak og føl.

Skriftlege meldingar

Nynorsk

Av og til hender det at den som skal ha ei melding, ikkje er til stades. Da må vedkomande få ei *skriftleg melding*.

Marit og Hans fann desse meldingane da dei kom frå skolen:

Marit

*Farmor kjem med toget i dag kl 15.45.
Møt henne på stasjonen.*

Mor

Hans

*Straumen blir kopla ut i dag kl 16.00. Set
over potetene straks du kjem heim.*

Elsa

Oppgåve 1: LEKSER

Mette er sjuk og kan ikkje møte på skolen. Klasseforstandaren din bed deg gå innom Mette på heimvegen frå skolen og gi henne ei skriftleg melding om leksene som klassen har til i morgon.

Skriv ei kort og grei melding til Mette om dette.

Oppgåve 2: MISTA

Du har mista ein ting på skolen (eit smykke, ei klokke, ei treningsdrakt e.l.). Lag ei kort melding om dette til å slå opp på oppslagstavla på skolen.

Nemn kva slags ting du saknar, spesielle kjenneteikn, når du meiner du har mista tingen, og kven finnaren kan vende seg til. Finn ei høveleg overskrift på meldinga.

Oppgåve 3: FEIAREN

Feiaren var innom i dag ved halv to-tida og sa at han kjem for å feie i morgon klokka 8.00. Oljekaminen må vere sløkt, og takstigen skal vere på plass.

Skriv ei melding til mor om dette.

Oppgåve 4: MELDING PÅ OPPSLAGSTAVLA

Lag ei melding med tanke på oppslagstavla på skolen om at –

- a) Elevane vil få fri i to dagar fordi varmeanlegget på skolen ikkje fungerer og må reparerast. (Rektor skal underskrive på meldinga før ho blir sett opp.)
- b) Den planlagde skoledagen må utsetjast. Vermeldinga har varsla betring i veret om tre dagar. Finn sjølv fram til datoar og andre opplysningar som du meiner det er naudsynt å ha med i ei slik melding. (Rektor skal underskrive på meldinga før ho blir sett opp.)
- c) Vel sjølv emne som du skriv meldingar om.

Oppgåve 5: SKRIV EINTYDIG

Hans Bø reiste til nabobygda for å kjøpe ein gris. Om kvelden fekk kona denne telefaksen.

Ikkje tillate for grisar å reise med rutebussen. Kjem med godsruta i morgon.

Hans

Skriv telefaksen slik at han ikkje kan mistydast.

Små drypp fra lærer til lærer

Skap variasjon i timen

For mange elever blir konsentrert arbeid med teoretisk stoff en hel skoletime for krevende. Det erfarer lærerne daglig. Det lønner seg å bryte opp timen og skape variasjon. Bare ett minuts forandring gir en frisk pust og har positiv virkning. Noen engelsklærere lar elevene leke "teselskap". Elevene får i en korte periode vandre rundt i klassen og konversere om det stoffet de arbeider med. I andre fag kan andre former for avveksling legges inn. En sang og litt gammeldags strekk og tøy passer i alle sammenhenger. Det viktigste er å skape variasjon, gjerne kombinert med at elevene får bevege seg.

Bokstavleik motiverer til å bruke ordliste

Lysten til å bruke ordliste er ikke alltid til stede hos elevene. En liten bokstavleik som er brukt i forbindelse med den første utdelinga av nynorsk ordliste (elevene som har nynorsk som sidemål), vekket et sterkt behov for å få bruke ordliste. Elevene fikk følgende oppgave: Hvem kan lage flest ord av bokstavene A R N U T E? Du trenger ikke bruke alle bokstavene i orda du lager. Ingen av bokstavene kan bare brukes mer enn en gang i hvert ord. Bare ord som står i ei ordliste vil bli godkjent. Læreren kan gjerne sette ei tidsramme på leiken. Elevene har ikke arbeidet i lang tid før spørsmål etter ordliste dukker opp. Læreren har selvsagt ordlistene i skapet. Ordlistene tas raskt i bruk på en lystbetont måte.

Sjetteklassinger er "fortellingsfadre" for førsteklasinger

Førsteklassingene diktet fortellinger, men kunne ikke skrive dem ned selv. Skolens sjetteklassinger ble tilkalt som skrivere. Dette førte mye bra med seg: Førsteklassingene fikk skrevet ned fortellingene sine. Sjetteklassingene fikk skriveøving. Nye vennskapsbånd ble knyttet - til glede for alle parter.

Les teksten bakfra når du vil finne ordfeil

Når vi jakter på ordfeil i egne tekster, er vi ofte "blinde". Vi kjenner innholdet i teksten for godt, derfor ser vi ikke nøye nok på orda. Når vi leser teksten bakfra, kan vi konsentrere oss om skrivemåten på hvert enkelt ord. Vi blir ikke "forstyrret" av innholdet. Altså: når du er på jakt etter ordfeil, er det lurt å lese teksten bakfra.

En liten ordlek: Hvem finner det lengste ordet med bare en vokal i?

Ordene straks og blankt er eksempler på litt lange ord med bare en vokal i. Men disse er for korte. Jeg har funnet et ord på 9 bokstaver. Det står på side 33. Kan noen slå den rekorden?

«SYNNØVE SOLBAKKEN»

– et av hovedverkene i vår nasjonallitteratur

«Det ypperste av alle Bjørnstjerne Bjørnsons større diktverk er Synnøve Solbakken», sier professor Harald Noreng.

Det er mer enn 130 år siden fortellingen «Synnøve Solbakken» ble trykket som føljetong i «Illustrert Folkeblad», der Bjørnstjerne Bjørnson selv var redaktør. Da «Synnøve Solbakken» kom i bokform høsten 1857, ble første opplag av boka solgt i løpet av et par måneder. Siden er boka blitt trykt i en mengde opplag.

«SYNNØVE SOLBAKKEN» INNEHOLDER ALT –

«Synnøve Solbakken» er sannsynligvis det Bjørnsonverket som har størst appell til barn og ungdom. Boka inneholder alt en kan forlange av ei ungdomsbok.

Her møter vi ungdom med gode og dårlige oppvekstforhold, her er gryende forelskelse og kjærlighet, her er sjalusi og slåssing som går på livet løs, brudd i kjærlighetsforhold, generasjonsmotsetninger, sosiale konflikter, alkoholproblemer, men også vennskap, godhet og forsoning. Det hele ender på beste bjørnsonsk vis med glede og lykke. For oss i dag gir boka også interessante tidsbilder.

DET ALDERDOMMELIGE SPRÅKET STENGER

«Synnøve Solbakken» har vært lest av skoleklasser i generasjoner, og det er ingen tvil om at mange har gledet seg over boka. Vi som har brukt boka i skolen i noen tiår, merker imidlertid at den alderdommelige språkdrakten i boka har skapt større og større vansker for elevene ettersom åra har gått. I skoleutgaven er Bjørnsons rettskriving modernisert. Allikevel virker den bjørnsonske syntaksen både fremmed og tung for dagens grunnskoleelever.

«SYNNØVE SOLBAKKEN» PÅ LYDKASSETT

Når teksten blir lest høyt av dyktige opplesere, er det mye lettere for elevene å tegne seg innholdet enn når de skal lese selv. En god oppleser kan føre elevene inn i handling og språktone. Etter å ha «lyttet seg inn» i de første kapitlene er elevene vanligvis motivert og godt forberedt på å lese videre på egen hånd.

Dette er bakgrunnen for at vi presenterer den første tredje-delen av «Synnøve Solbakken» som NORSKFAGKASSETT. Vi mener at ingen elev bør forlate grunnskolen uten å ha opplevd en Bjørnsonstekst.

For svake lesere er muligheten til å lytte seg gjennom hele boka nå til stede. Hele «Synnøve Solbakken» er innlest på kassett (til sammen tre kassetter) av Morten Røhr og Hilde Plau. Kassetten kan kjøpes hos Lydbokforlaget A/S, 7084 Melhus eller i bokhandelen.

Det er også Lydbokforlaget A/S som står bak disse produktene. Oversikt over disse lydkassettenes får hos Lydbokforlaget A/S (telefon 72 87 00 22) eller i bokhandelen.

På de følgende sidene presenterer vi oppgavestoff som er knyttet til de tre første kapitlene av «Synnøve Solbakken».

Alle de andre «bondefortellingene» av Bjørnstjerne Bjørnson og en rekke andre bøker av nyere dato fins også på lydkassett.

Bjørnstjerne Bjørnson: Synnøve Solbakken**Kapittel 1**

I dette kapitlet hører vi om to gårder, naturen rundt gårdene og om folket som bor på gårdene. Fyll ut de åpne linjene i oppsettet nedenfor:

1. Solbakken

Skriv noen stikkord om naturen rundt gården .....

.....

Gårdens eiere:

.....
kone

.....
mann

.....
barn

.....
barn

Skriv noen opplysninger i stikkords form om en eller flere av personene på gården:

.....

.....

2. Granlien

Skriv noen stikkord om naturen rundt gården .....

.....

Gårdens eiere:

.....
kone

.....
mann

.....
barn

.....
barn

Skriv noen opplysninger i stikkords form om en eller flere av personene på gården:

.....

.....

3. Vi hører om en skjebnetro som var knyttet til navnet Torbjørn. Hvordan prøvde Sæmund å motarbeide denne troen når det gjaldt oppdragelsen av Torbjørn ?
4. Ingeborg er ikke så streng som mannen sin. Finn eksempler på dette i teksten.
5. Det vi får høre om Aslak er lite positivt. Blant annet viser Aslak at han er feig. Finn eksempel på dette i teksten.
6. Når Sæmund kommer heim fra kirka, vet han at Torbjørn har gjort noe galt. Hvorfor gir han ikke Torbjørn juling da ?
7. Aslak sier at Granlihesten er «trollskremt». Hva er den egentlige årsaken til at hesten var skremt ?

Kapittel 2

1. Forfatteren gir oss opplysninger om hvordan de forskjellige personene ser ut. Lag beskrivelser (gjærne med tegninger) av:
a) gutten som Torbjørn sloss med i kirka
b) Karen
c) Synnøve
d) Torbjørn
e) Ingrid
2. En bestemt hending ødelegger noe av forholdet mellom Torbjørn og Ingrid. Fortell !
3. Hvor mange år (ca.) strekker kapittel 2 seg over ?

Kapittel 3

- 1a. Hva var det som skilte Synnøve fra andre unge jenter i bygda ?
b. Hva var hovedårsaken til at Synnøve var ulik de andre jentene i måte å være på ?
2. Hvorfor var Torbjørn dårlig likt i bygda ?
3. Hvorfor skulle Synnøve og Ingrid dra sammen til Granlisetra denne sommeren ?
- 4a. I samtalen mellom Ingrid og Torbjørn får vi vite litt om forholdet mellom Sæmund og Torbjørn. Hvordan var dette forholdet?
Forklar.
b. Hvilket råd gir Ingrid til Torbjørn når det gjelder forholdet til faren ?
- 5a. Hva skal skje på Nordhaug søndag ?
b. Hvem er Knut Nordhaug ?
c. Skal Torbjørn være med i laget på Nordhaug? Forklar.
6. Hvorfor er Synnøve blussende rød når hun kommer fram til Ingrid og Torbjørn ?
7. Hvorfor fikk Ingrid det så travelt med å komme seg av gårde da Synnøve kom ?
8. Forholdet mellom Torbjørn og Synnøve er problemfylt.
Forklar hva problemet går ut på.
9. «Det skal vare en stund til du atter spør noe galt fra meg,» lover Torbjørn Synnøve da de skilles. Hva galt hadde Synnøve tidligere hørt om Torbjørn ?
10. Hva tror du ligger bak hendinga med sekkebæringa mellom Torbjørn og far hans ?
- 11a. Torbjørn har et vanskelig gemytt. Hvilke to grunnkrefter i han kommer spesielt fram i kapittel 3 ?
b. Hvor gammel (ca.) er Torbjørn i slutten av dette kapitlet ?
12. Lag ei tegning eller en tegneserie fra dette kapitlet.

FINN ORD

Bokmål
og nynorsk

1 Finn feil

Hvor lang tid tror du at du bruker for å løse disse oppgavene?

_____ minutter

I fem av de 15 ordene nedenfor er det en feil. Finn disse fem ordene, rett feilene og skriv ordene i alfabetisk rekkefølge på linjene nedenfor.

alltid, hardhent, farvel, etasje, gramfon, blandt, elleve, forresten, dessverre, vannfør, passasjer, nettopp, ordntlig, sjåfør, insekt.

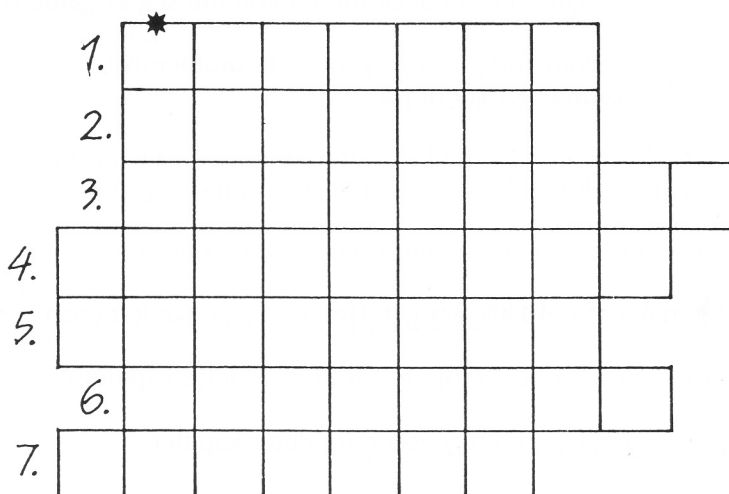
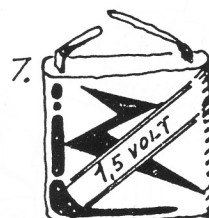
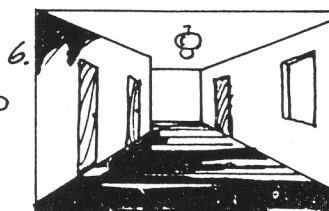
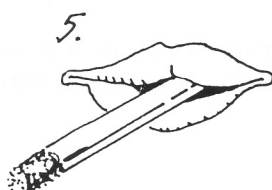
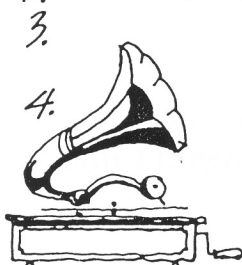
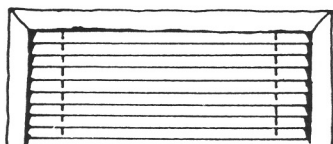
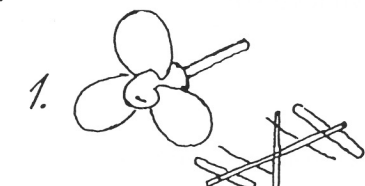
1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Ta førstebokstaven i hvert av ordene i den rekkefølgen du har skrevet dem her.

Du får da ordet _____ som er synonymt med ordene krav, ønske.

2 Finn «tegne orda» (fremmedord)

Dersom du har løst tegneruteordet rett, vil ordet i rutene under stjernen bli navnet på en krydderfrukt.

3 Finn danske og svenske ord

Dei fleste orda i dansk og svensk skjønar vi utan vidare. Men nokre få danske og svenske ord er meir eller mindre ukjende for oss nordmenn. No skal du få prøve deg på nokre slike ord.

I spalta til høgre står ein rubrikk med norske ord. Kva heiter dei tilsvarande danske og svenske orda? Leit i ordsamlinga, og prøv om du kan finne dei rette danske og svenske orda. Skriv det slik: karbonade – hakkebøf – pannbiff.

Norsk

a) karbonade

b) jente

c) gut

d) glidelås

e) såpe

f) hermetikkboks

Dansk

Svensk

Ordsamling:

Dansk

hakkebøf, lynlås, pige, sæbe, dreng, konserverdåse

Svensk

tvål, pojke, pannbiff, konservburk, flicka, blytlås

4 Finn yrkestitler

1. En universitetsutdannet værtpåmann

2. Dyrlege

3. Billettør

4. Talelærer

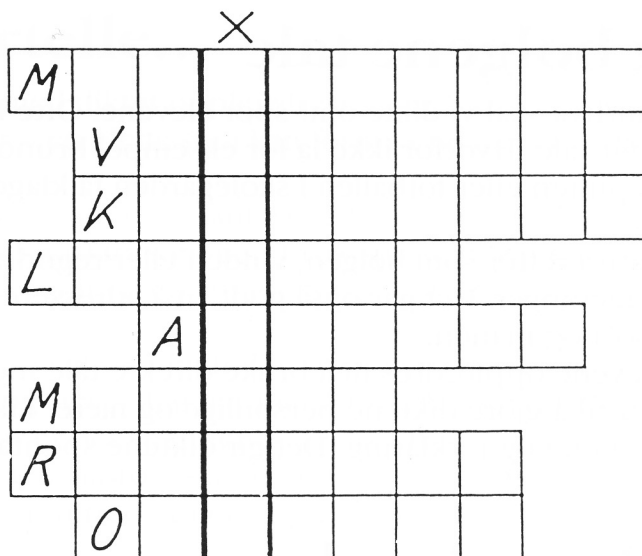
5. Landbruksutdannet person

6. Sjømann (arbeider på dekk)

7. Sjef for en avis

8. Befalingsmann i det militære

Fyll ut de vannrette rutene med yrkestitler. Alle yrkestitlene er fremmedord.

Dersom du har fylt ut rett, vil du i bokstavrekken under x få tittelen på en vitenskapsmann. Hvilken tittel er det?

(Bruk fremmedordbok og finn ut hvilket arbeidsområde denne vitenskapsmannen har.)

5 Finn løsning på kodegater

Kodegate 1

Du finn løysingane på gåtene ved å byte ut kvar bokstav i «kodane» med den bokstaven som kjem *føre* i alfabetet.

1. Kvar kjem fredag føre torsdag?

Løysing: J P S E M J T U B _____

2. Kva for bokstavar ser du aldri i slutten av ord?

Løysing: T U P S C P L T U B W B O F _____

Kodegate 2

Du finn løysingane på gåtene ved å byte ut kvar bokstav i «kodane» med den bokstaven som følgjer etter i alfabetet.

1. Ordet tyder eit teikn eller signal. Les vi det bakvendt, kan det både dele og drepe. Kva for ord er det? Løysing: U H M J _____

2. X veks på første delen av ordet og er siste delen av det. Kva er X.

Løysing: I N Q C A Z Q _____

Hvor lang tid brukte du for å løse oppgavene? _____

I diktet kan alt skje

Dikt er som eventyr. I diktet, som i eventyret, gis fantasi- en fritt spillerom, de fornuftsmessige begrensningene gjelder ikke. Derfor kan alt skje i et dikt.

Det er viktig at elevene får forståelsen av den friheten som uttrykksformen dikt kan by på. Ingen skal engste seg for at emnene de tar opp i diktet, kan virke barnslige og dumme. Anerkjente diktere har skrevet artige og fine dikt om loff, myggestikk og små mus. Hvorfor skulle ikke «smådiktere» også få skrive om de enkle og nære ting?

Erfaring har vist at det poetiske virkemiddelet personifikasjon kan brukes med hell også når elevene skal skrive dikt. Her overføres som kjent menneskelige egenskaper og reaksjoner på det livløse eller det ikke-menneskelige. Elevene kjenner formen godt fra eventyrene.

Formen virker fantasi-eggende. Avstanden til virkeligheten er dessuten så stor at mulighetene for å skape originale smådikt er til stede.

I diktet kan fotballen klage og bølgene tale

Natur
En sol
En blomst
Et tre
En fugl...
...og ei gravemaskin.

Hvem/hva skal vi dikte om? spør elevene. Ofte blir resultatet best når de helt nære ting får tale. Hvorfor ikke la for eksempel brunosten på frokostbordet, viskelæret på skolepulten eller fotballen i skolegården få klage sin nød over den behandlingen de får. Paal

Naturkrefter som bølgen, vinden eller regndråpene kan gjerne få talens bruk og si sine meninger. Det går også godt an å adressere takke- eller ønskedikt til for eksempel sola og månen.

Elevene oppfordres til å bruke direkte tale med du- og jeg-form i slike dikt. Det bidrar til å gjøre diktene personlige og nære. Like ens: Gå rett inn i handlingen uten innledning og forklaring. Det gir diktene spontanitet.

Lek med ord

Det fins ingen fasitløsninger til dikt. I diktet kan elevene fritt leke med ord og ord-sammenstillinger. De kan lage nye ord om det trengs. Det eksisterer ingen krav om minstelengde på et dikt, heller ingen fordringer om innledning, hoveddel og avslutning. Jo enklere diktet er, jo bedre er det som regel.

Men dette betyr ikke at det er lett å skrive dikt. Hadde det vært slik, hadde gleden fort blitt borte. Nei, en må snu og vende på ordene, lete etter gode ord, prøve og forkaste før en kanskje finner ord og formuleringer en virkelig har glede av å bruke.

Med korte dikttekster virker det overkommelig for elevene å arbeide grundig med ordvalg, ordsammenstillinger og linjelengder. Dermed får elevene del i de mange nyttige biprodukter som diktskrivingen fører med seg, som for eksempel skjerpet sans for nyanser i språket og rikere ordforråd.

Et godt dikt fortjener å bli presentert på en smakfull måte. Dersom dette skal skje muntlig, kreves høytlesingsøving. Skal diktet presenteres skriftlig, får elevene fin

skriftsformingstrening når diktet skrives som «plakatdikt» for opphenging i klassen eller settes opp på en side i klassens diktantologi. I begge tilfeller hører prydbokstaver, dekorasjoner og farger med.

Barn, diktskriving og ordforråd

Elever på de laveste klassetrinn i skolen har for lite ordforråd for diktskriving, er det blitt hevdet. Det er riktig at det aktive ordforrådet er begrenset hos mange elever. Men i diktskriving har nettopp denne mangelen gitt morsomme og originale formuleringer og ordsammenstillinger, i noen tilfeller kan det være snakk om språklige nyskapninger.

Et barn forteller for eksempel at døra mjauer, og en annen at det er mye fugleprat i skogen. En tredje sier at det dråper når det småregner.

André Bjerke forteller et sted om en gutt (tre år) som skal berette om familiens nymalte hus: «Ikke sant at huset vårt er nymalt? Det ser ut som en presang!»

Her har barn fravristet språket nytt innhold. Og i denne bestrebelsen er de i godt selskap. Flere av våre fremste ordkunstnere har sagt at arbeidet med å gi ordene nytt innhold står sentralt i diktergjerningen.

Vår!
Snøen smelter
Alle fuglene synger
Vekk med alt vintertøy
Vår!

– Jeg har mer å fortelle...

Dersom skolen makter å gjøre møtet med diktet opplevelsesrikt og lystbetont for elevene, har de fått del i en glede mer – en glede som kan fornyes hele livet igjennom.

Ole Jørgen

Ingen skriftlig framstillingsform taler sterkere til fantasi og følelser enn diktet gjør.

Elevene må få oppleve at dikt er en kunstart som tar i bruk spesielle virkemidler for å formidle et budskap. Diktet må leses med en annen innstilling, et annet sinn, enn andre tekster.

Når vi møter ordene i dikt, opplever vi at de inneholder mer enn når vi treffer dem ellers. Diktet blunker til leseren og sier: – Jeg har mer å fortelle enn du oppfatter med det samme du ser meg! Derfor er det spennende å lese dikt.

Erfaringene viser at elevene syns det er moro å skrive dikt. De opplever gleden ved å skape noe. Samtidig kjenner de en tilfredsstillelse ved å få klargjort og satt ord på tanker, følelser og opplevelser.

Spesielt for diktet er det også at formen som diktet framstår i, hjelper ordene med å få diktets budskap fram.

Videre: Diktet kan meget gjerne kombineres med andre kunstarter. Et dikt inngår med glede «ekteskap» med andre kunstarter, for eksempel med en enkel melodi. Det fins rikelig med eksempler på at slike ekteskap er blitt lykkelige og evigvarende.

Diktet beriker vår fantasi- og tankeverden, men det krever et åpent sinn. Det kaller også på våre medskapende evner.

Diktet utfordrer leseren til allsidig skapende virksomhet: Les meg høyt! – Tegn meg! – Form meg! – Syng meg! – Dikt videre! – osv.

Disse impulsene til skapende aktivitet må utnyttes i skolen.

Fjell
Lange vidder
høye tinder
dype daler
fiskerike vann
finnes dette i morgen?

Frank

Igangsettere for diktskriving

Utfyllingsdikt

Utfyllingsdiktene hjelper deg med å komme i gang med diktskriving. De gir deg mønster for oppsetting av dikt og tips om rim som du kan bruke. Etter noen oppvarmingsrunder med utfyllingsdikt er det lettere for deg å skrive mer selvstendige dikt.

Frokostdiktet (dikt med enderim)

I **frokostdiktet** skal du fylle «hullene» i diktet med adjektiv.

Skriv gjerne flere vers på dette diktet. Du kan gjerne dikte om andre måltider også. Skriv versene på tavla eller på lysark for skriftkasteren og syng dem i klassen. Noen fargerike tegninger på lysarket liver godt opp.

Frokostdiktet

Melodi: Tordenskjold

Først ett _____ og _____ egg,
det gir kraft i lår og legg.
Åtte skiver _____ brød,
og en kavring _____ og _____

Før kunne jeg (dikt i fri form)

Les diktene til høyre. Velg ut et emne som DU vil dikte om, og fyll ut diktskjemaet til venstre. Skriv flere «Før kunne jeg»-dikt.

Før kunne jeg

Før kunne jeg

_____

Nå kan jeg

_____

_____

Snart kan jeg

_____

_____

Derfor _____

_____

_____

Før kunne jeg

Før kunne jeg
reise på barnebillett

Nå kan jeg
*komme inn på
voksenkino*

Snart kan jeg
*ta førerprøven
og kjøre Mers*

derfor *har jeg bruk
for gryn
- masser av gryn*

Før kunne eg -

Før kunne eg spele på kam.
-Det let som når
den gamle Volvoen bremsar,
sukka ho bestemor.

No spelar eg på fløyte.
-Det let som
den vakraste fuglesongen,
smilte ho bestemor.

Snart skal eg spele solo
i junior-orkesteret.
-Eg gler meg til å kome
og høyre på dykk,
nikka ho bestemor.

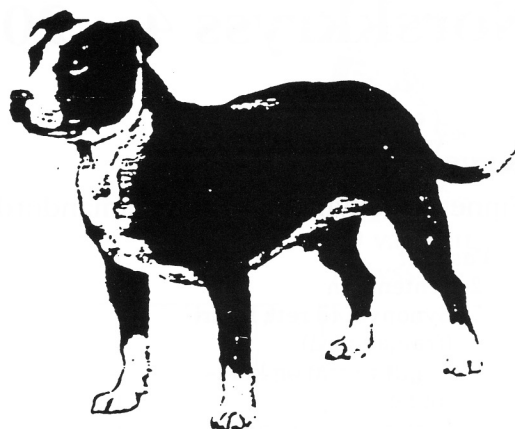
No øver eg kvar dag
på fløytesoloen.
-Godt at eg er litt
tunghøyr,
kviskarar ho bestemor
H.

Bygg opp dikt

To kortdikt om hundene
TASS OG ROGG

I begge diktene er linjene
i uorden.

- a) Sett linjene i rett rekkefølge i hvert dikt.
- b) Sett inn de tegn som mangler.

---

1 HUNDEN I BILEN

Det er fårehund Tass

sitter en spissnutet hund

som der har sin plass

I førersetet sammen med Lund

brøler konstabel Lassen

går ikke an svarer Lund

for Tass er en førerhund

Bikkja må vekk fra den plassen

---

2 HUNDEN I LUFTA

sa Per og glante i lufta

Jeg ser ikke opp uten grunn

Men hvorfor går du og glor opp mot sky

Hunden din kan vel ikke fly

for Rogg er en fuglehund

Hunden min er fordufta

Ta kopier av dikt. Klipp dem opp i enkeltlinjer. La klassekameratene sette diktene sammen igjen. Samtal om resultatet.

Kryss A

Emne: Synonym, antonym, framandord

Vassrett

2. Jentenamn
7. Synonym til rett, feilfri (framandord)
8. Avgift til stat og kommune
9. Poststad i Rogaland (postnummer 4460)
10. Synonym til omvisar, reiseleiar (framandord)
11. Synonym til strevar
13. Personleg pronomen
14. Gruppe på tre (framandord)
15. Synonym til søppel (avfall)
19. Synonym til avløyssar (framandord)
20. Månefase

Loddrett

1. Fugl
2. Antonym til negativ
3. Antonym til komisk
4. Tilbakereise (framandord)
5. Antonym til passiv
6. Synonym til idrettsbane (framandord)
7. Synonym til rot, uorden (framandord)
9. Synonym til samkome, treff
12. Synonym til fred, stille
16. Synonym til mann
17. To like bokstavar
18. Drikk.

19 vassrett
i kryss B

Kryss B

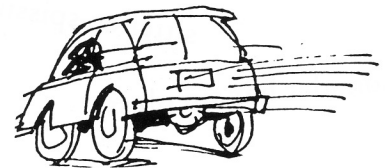
Reise-kryss

Vassrett:

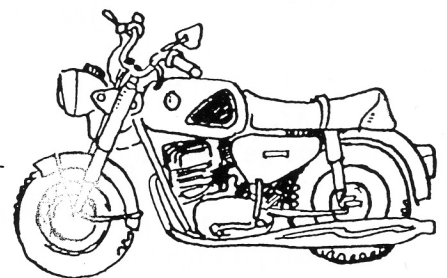
1. Kjentmann til sjøs
5. Spørje, oppmode
7. Skjenegåande trekkvogn
11. Lite strengeinstrument
12. More seg
13. Konjunksjon
14. Skoggud, tittel på ein roman av Knut Hamsun
15. Alfabetnaboar
16. Fredsorganisasjon (fork.)
17. Ferdselsårar i byane (bunden form)
19. Nasjonaldyret vårt
21. Syner trafikksignal
25. Fred, stille
26. Bra, fin
27. «Mjøsas kvite svane» (båt)
30. Reise
31. Dyr

Loddrett:

1. George Stephenson bygde det første (fork.)
2. - - - - Gundersen, ein av dyrefigurane til Kjell Aukrust
3. Sluttord i bøn
4. Gammal båt
5. Motordrive køyrety
6. Gutenamn
7. Rom om bord i båt
8. Rom i tog
9. Telekommunikasjonsmiddel oppfunne av Graham Bell
10. Skjenegåande kommunikasjonsmiddel
16. Effektiv reisemåte
18. Drosje (framandord)
20. Spirer, veks

5 loddrett i kryss B

Brak dei store TRYKKBOKSTAVANE når du løyser kryssord!

A B C D E F G H I J K
L M N O P Q R S T U V
W X Y Z Æ Ø Å

Norskkryst 4 – 2000

Løysinga sender du til NORSKNYTT v/Jon Hildrum,
postboks 399, 7801 NAMSOS innan 15. januar 2001.
Du deltek da i loddtrekninga om ungdomsbøker.

Nynorsk

19 vassrett
i kryss B

Også denne oppgåva
må vere fylt ut
dersom du skal vere
med i trekninga om
ungdomsbøker.

**Skriv ned namna på for-
fattarane som har skrivi
om desse personane?**

(Du kan velge mellom forfattar-
namna i ramma nederst på arket.)

1. Kristin Lavransdatter

2. Pelle og Proffen

3. Gulliver

4. Peer Gynt, Terje Vigen

5. Charlie, Willy Wonka

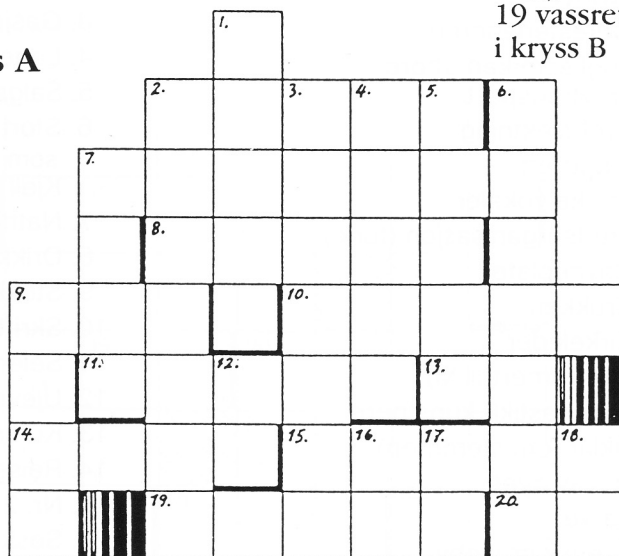
6. August, Mack, Isak Sellenrå

7. Jordmor-Matja, Teskeikjerringa

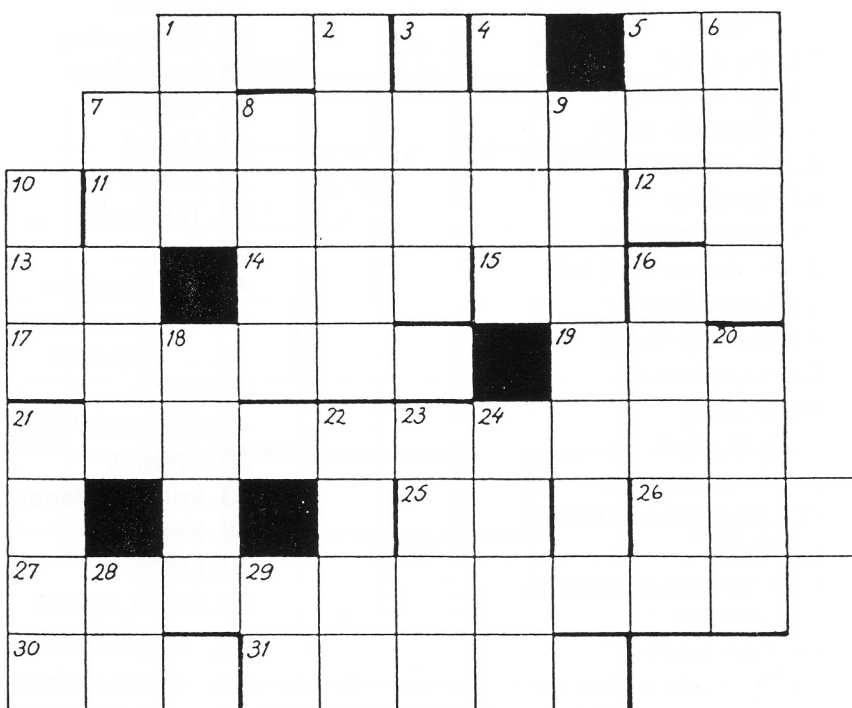
8. Emil i Lønneberget

Jonathan Swift, Henrik
Ibsen, Knut Hamsun, Alf
Prøysen, Roald Dahl, Astrid
Lindgren, Sigrid Undset,
Ingvar Ambjørnsen.

Kryss A

Kryss B

Var oppgåvene lette å løyse? _____

Namn: _____ Klasse: _____

Skole: _____

Adresse: _____

Norskryss 4 – 2000

Bokmål

STORKRYSS

Vannrett:

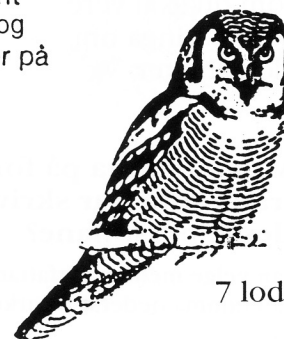
5. Ødelagt
10. Flykter
14. Orkesterlederne
15. Fugl som kan utføre brevtransport
16. Nær slektning
17. Oppdrett
18. To like vokaler
19. Fredsorganisasjon (fork.)
20. Navneplate
23. Krukken
24. Kirkeleder
25. Tall (romertall M)
26. Gymnastikk-kunstnere
29. Uklar (om stemmen)
30. Del av øyet
32. Larve
33. Svensk gruveby
34. ....dre, huske, minnes
35. Ledd i kroppen vår
36. Hastig
38. Elv i Sibir
39. Reist, trukket
41. Område, strøk
42. Gli fra side til side
44. Sprekke
45. Moret seg
47. Flokkene (om fisk)
48. Ubarmhjertig
51. Nær slektning
52. Værelsene
54. Måned
56. Båtskuret
59. Alfabetnaboer
60. Bevegelse bakover
62. Mule
64. Han tenker mest på seg selv
65. Pappkasse
66. Forkaste, vrake
70. Lengdemål (hovedord i Jahn Teigen-sang)
71. Blyg, unnselig
73. Trene
74. Kjentmann til sjøs
75. Kontanter
76. Har satt fra seg bilen
77. Bokstaven vi bruker mest

Loddrett:

1. Lurer, bedrar
2. Poststed 2490
3. Gasje, betaling for arbeid
4. Legemiddel
5. Salgsbuer
6. Stort musikkinstrument som Leif Ove Ansnes og Kjell Bækkelund spiller på
7. Nattfugl
8. Drikk
9. Stokken, kjeppen
10. Skriftlig rapport
11. Seierherre, sjef
12. Ujævn
13. Kursen, leia
14. Reise
16. Nr. 2 og 22 i alfabetet
21. Søskenbarn
22. Fuglen (*Alauda arvensis*)
24. To
26. Sykebil
27. Boksamling
28. Rundreise
29. Varme
31. Møbel
33. Børste
37. Tidsavnitt
39. Dempe
40. Lokkematen
43. Gjøre rent, pusse
44. .... og Julie
46. Farge
49. Liggesofa (omvendt)
50. Ammes
53. Irriterer, plager
55. Kunstner
57. Lukke
58. Prøve, forsøk
61. Kommune/sjøpattedyr
63. Tidsavsnittet
67. Merke etter sår
68. Bøtte (omvendt)
69. Adam og ...
70. Opphav/slektning
71. Liten
72. To like vokaler
74. More seg

22 loddrett

7 loddrett

Bruk de store TRYKKBOKSTAVENE når du løser kryssord!

A B C D E F G H I J K L M N O
P Q R S T U V W X Y Z Æ Ø Å

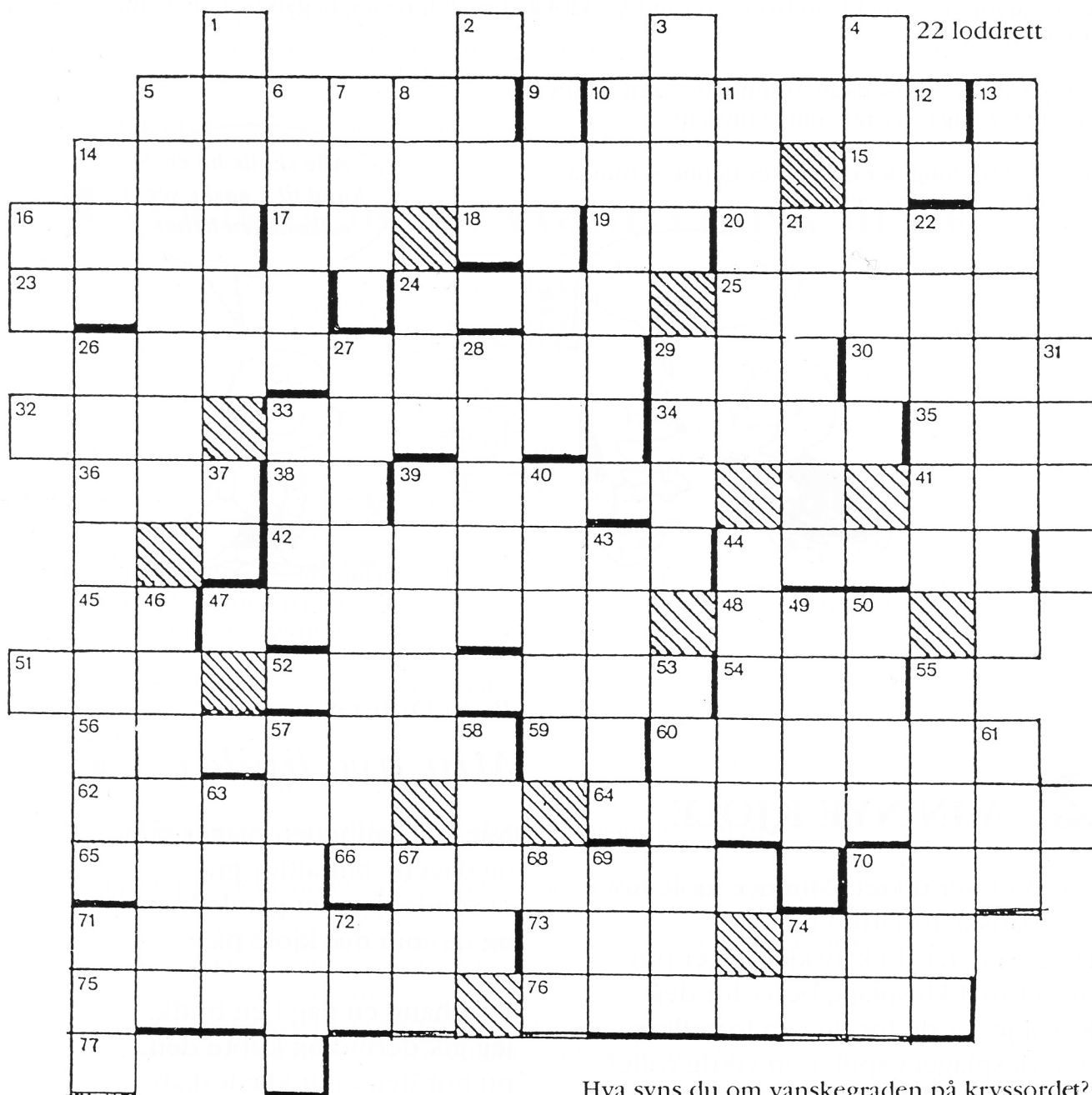

Norskryss 4 – 2000

BOKMÅL

STORKRYSS

Når du har løst kryssordet, sender du løsningen til
NORSKNYTT v/Jon Hildrum, postboks 399,
7801 NAMSOS innen 15. januar 2001.
Du deltar da i loddrekningen om ungdomsbøker.

Hva syns du om vanskegraden på kryssordet?

☐ vanskelig ☐ middels ☐ lett

Navn: .....klasse ..... skole .....

Adr.: .....

Tentamen i norsk hovedmål

Til eleven: Du skal skrive EN av oppgavene.
Skriv nummer og overskrift på oppgaven din.

1 VENNSKAP

«Hvis du for eksempel kom hver ettermiddag klokka fire, kunne jeg begynne å glede meg klokka tre.»

(Fra «Den lille prinsen» av Antonie de Saint-Exupery.)
Denne setninga sier noe om vennskap.

Skriv ei fortelling der du bruker denne setninga.
Lag selv ei høvelig overskrift.

2 MIN NYE KJOLE

Når du leser diktet «Min nye kjole» av den danske forfatteren Tove Ditlevsen, får du kanskje tanker om hva et nytt klesplagg betyr for deg. Kanskje ser du for deg en fortelling der klesplagget spiller en viktig rolle? Det kan også hende at diktet kaller fram meninger om moter og motehysteri. Velg en passende sjanger og skriv en tekst.
Lag selv overskrift.

Tove Ditlevsen

Min nye kjole

Når kedsomheden plager mig,
og dagene blir altfor grå,
så smider jeg det gamle kluns
og tar min nye kjole på.

Den hang en dag i en butik,
jeg gik derind og købte den,
nu bor den i mit klædeskab,
og er min allerbedste ven.

Min nye kjole er så sød,
frimodig og lidt let på tå,
men den er god at krybe i,
når dagene blir altfor grå.

3 SKAL UNGDOMMER BETALE FOR SEG HEIME?

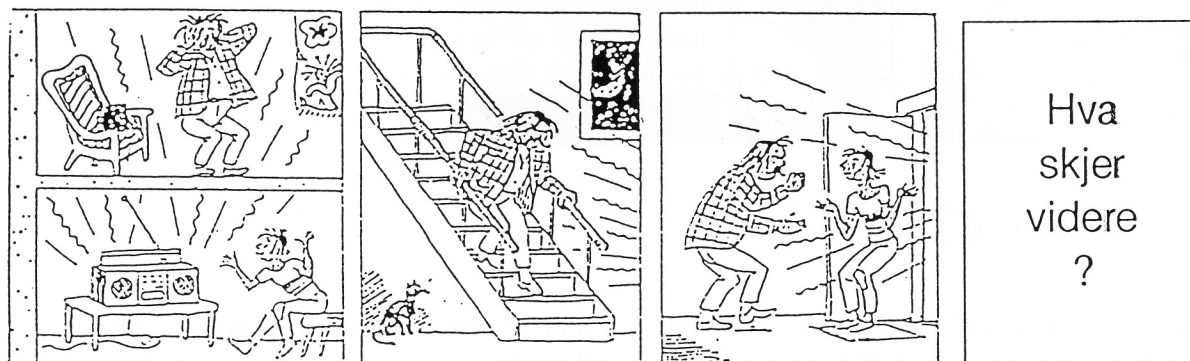
I et leserbrev i «Ordet fritt»-slten i Dagsposten spør et foreldrepar: Skal alt tenåringer tjener på lørdagsarbeid og sommerjobber, gå til deres eget forbruk? Det kan ofte dreie seg om store beløp. Eller er det rimelig å vente at de yter et tilskott til husholdningen eller til for eksempel telefonutgifter? I alle tilfeller burde de vel kunne kjøpe sine egne klær? Vi er bekymret over de unges pengeforbruk. Vi har inntrykk av at mange kaster bort pengene til fornøyerse og fjas i stedet for å bruke dem til noe fornuftig.

Tenåringsforeldre

Hva mener du taler for – og hva taler imot at ungdommer som tjener penger skal betale for seg heime? Skriv **et leserbrev** og si hva du mener om de spørsmåla som blir stilt i leserbrevet fra tenåringsforeldrene i «Ordet fritt»-spalten.

OVERSKRIFT: Skal ungdommer betale for seg heime?

4 ER IKKE MONSEN GLAD I FRISK MUSIKK?

Skriv ei fortelling på grunnlag av denne tegneserien. Få med det som skjer på hvert bilde, og dikt selv slutten på fortellinga. Personkarakteristikk, handlingsreferat, replikker, skildringer, tankereferat m.m. hører heime i en slik tekst.

Lag selv ei høvelig overskrift på fortellinga.

5 LYSET

Utdrag fra essay i avisa Hallingdølen 17. desember 1946:

Fred på jord – dette ordet har lyst som eit fjernt mål for mennesket i snart 2000 år.

Du skal finne freden i hjartet, sier somme. Har du vunnet freden i hjartet og slår deg til ro med det i ei tid da millionar svelt og krigsotten tyngjer, da er noko av det menneskelege borte i deg. *Da er du egoist.*

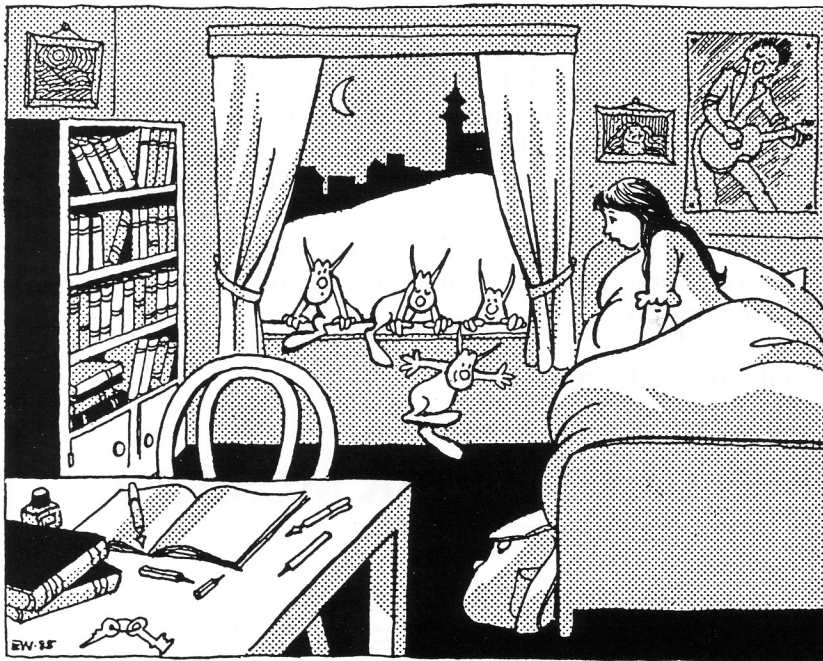
Å kose seg med eigen fred og frelse er ikkje nok. Eig du ikkje evne til å gå med i striden for auka livslykke *ber på jord*, da går du inn i natta att utan å ha sett åndeleg spor etter deg i verda.

Du skal ikkje ta lærdom berre av den siste krigen. Mennesket har rusa fram i blinde før utan at ein Hitler gjekk føre. Og enno ber mennesket ei blodig fane, men dei fleste ser berre nasjonalfargane.

Ingen vil krig. Men det er i *gjerning* fredsviljen skal manifesterast.

Hvilke tanker gir denne teksten deg? Skriv om det. Velg sjanger selv, og lag ei overskrift som passer.

6 EN FANTASTISK DRØM

Jenta som du ser på tegninga hadde en fantastisk drøm. Hva drømte hun? Skriv om det. Lag selv overskrift og finn selv en sjanger som passer.

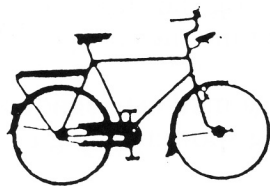
7 FRILUFTSLIV

Friluftsliv er viktig for mange året rundt. For noen er friluftsliv først og fremst knyttet til jakt og fiske, for andre er naturopplevelsen det viktigste.

Skriv en tekst med jakt, fiske eller turliv som tema. Du kan forme teksten din som ei fortelling, et essay, et kåseri, en reportasje eller som et brev til en god venn.

Lag overskrift sjøl.

8 BRUK SYKKELN MER!

Sykkeldiktet

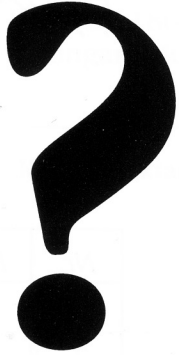
To store hjul
eit blankt styre
og to pedalar.
Ein stor kropp
med to lange armer
og to kraftige føter på
Hei, kor fort det går!

- Tenk at eg kan
kome så fort fram
utan sertifikat
og utan bensin.
Hurra for sukkelen!

P.Dal Glad

Det er satt i gang en aksjon for å få folk til å bruke sykkel mer. Skriv en **appell** eller et **avisinnlegg** der du understreker de mange fordelene som flittigere bruk av sykkel vil føre med seg.

Spørsmål

«Alt han vil, det gjør han
I himmelen og på jorden,
i havet og i alle dyp.»

Når jeg treffer Gud,
skal jeg spørre ham om en masse ting.
Hvorfor det fins slanger.
Hvorfor det fins krig.
Hvorfor jeg ikke kan stå på hendene,
enda jeg øver og øver.
Hvorfor de får skyte harer.
Hvorfor ikke alle mennesker i hele verden
har mat så de kan bli mette.
Gud sier nok ikke som de voksne:
«Det vet jeg ikke»
eller «det skjønner du ikke likevel».

Britt Hallquist

Oversatt til norsk av Inger Hagerup

Vi stiller oss ofte spørsmål om meningen med livet, hvorfor ting skjer, og hvorfor verden er som den er.

Oppgave:

Skriv et brev til en som betyr noe for deg,
eller noen sider i dagboka di, eller et essay der du
utdyper tankene i dette diktet.

Dersom du velger essay, lager du overskrift selv.

Finn ordfeil på plakater

Bokmål

På oppslag og plakater – og i avisannonser – finner en av og til ordfeil. I hver av tekstene nedenfor er det minst én feil.

Til sammen er det 31 ordfeil på denne siden.

Finn feilene! Skriv deretter tekstene riktig på eget ark – med tydelig og grei skrift. Bruk gjerne prydskrift.
(Tabellen til høyre viser antall feil i hver tekst.)

1) Sykkling på kaia strenkt forbutt

6) Nylakte egg

8) Sluk lyset når De forlater verelset!

9) Venligst luk døren!

19) Nye ukebla i dag.

5) Søte, saftige apelsiner

4) Tilbud på nakke-kotteletter

3) Biletter fåes kjøpt her

23) Gullrøtter og poteter på torget i morgen

7) Intressant foredrag

22) Tegn abonnement

10) Solide ullvatter

2) Bilige bobleartikklr

11) Brukte skrivemarskiner til salgs

12) Frokost i resturanten fra kl. 7.00 til kl. 10.00

13) Husk farsdagspressangen!

15) Dellikat fiskepuding

14) Be om vår kattalog!

16) Rimelige vaskemiddler til vårrengjøringen

17) Nylaget fiskegratteng

18) Fersk ørrett

21) Rabbatt på alle tobaksvarer

20) Dansearrangemant fredag kveld

Nr.	Feil
1.	3
2.	2
3.	1
4.	1
5.	1
6.	1
7.	1
8.	2
9.	2
10.	1
11.	2
12.	1
13.	1
14.	1
15.	2
16.	1
17.	1
18.	1
19.	1
20.	1
21.	2
22.	1
23.	1
	31

Eksempel på –

Litterær rebus

I denne litterære rebusen er det gitt nokre stikkord til kjende norske diktarar på 1600-, 1700- og 1800-talet. Bruk oppslagsbøker og finn ut kva diktarar det er. Fyll òg ut med opplysningar i dei andre rubrikkene.

Kva for diktar?	Fødsels- år	D ø d s - år	Titlar på fleire kjende verk eller tekstar	Andre opplysningar om diktaren og diktinga
1		1910	«En glad gutt»	Han skreiv nasjonalsongen vår
2			«Peer Gynt»	Fødd i Skien
3		1945		Vart kalla «17. mai- kongen».
4	1647			Var prest i Alstahaug i Nordland
5	1684			Fødd i Bergen, men budde i Danmark det meste av livet
6	1813			Ho var syster av Henrik Wergeland
7			«Smeden og bakeren»	Levde i København
8	1818			Bilete av han står på femtikronesetelen
9		1885		Samla folkeeventyr Gav ut kokebok
10			«Gamle grendi»	Skapte nynorsken
11			«Familien på Gilje»	Ein av «dei fire store»
12	1849			Var borgarmeister i Stavanger
13		1873		Levde samtidig med Henrik Wergeland

Kvardagsplager 1

Egen melodi
solo

Au, eg har fått ein diger kul
på kinnet - som du ser.
Ein ekkel tannbyll blomstra opp.
Han sit og stikk meg her.
Det murrar, svir, det flammar, brinn.
Å fy som eg må li!
Men må kvifor ein pinsam eld
få bu i tanna mi?

Refreng

(Eit kor med omslag på kinnet syng
i lag med hovudpersonen.)

Det er så plagsamt
å gå med tannverk.
Skal tru om skallen
snart flyg i flint.
Få trekt ut tanna.
Ja, kom med tanga.
Det er så pinsamt.
Det må gå svint.

Syng på refrengmelodien
Å tenk om vi snart
kan få eit gebiss -
med fine krit-kvite
tenner i.
Da skal vi glise
med heile tann-gard'n.
Det er vår draum,
vi blir vakre vi.

Kvardagsplager 2

Solo
Eigen melodi

Det klør, det brenn, det stikk, det svir
i stakkars skrotten min.
Her herjar lusa, loppa bit.
Vekk, ekle insektsvin!
Her ser du raude merke
etter ilske insektbitt.
Det klør og stikk all dag og natt.
Å la meg kvile litt.

Refreng

Kor

Å det er pinsamt
med all den lusa
som herjar vilt
på vår stakkars kropp.
Kva skal vi gjere
for å bli kvitt ho?
Vi vil ha fred.
Ja, vi ropar stopp!

Skriv og framfør

Hverdagsplager for om lag 100 år siden.

Når vi i dag snakker om gode, gamle
dager, glemmer vi ofte de mange plagene
som dagstøtt gjorde livet mørkt for
mange. I visene på denne siden skildres
tannpine og plager med snylteinsekter.

Undersøk nærmere om hvordan hverda-
gen var for oldeforeldregenerasjonen. Hva
spiste de? Hvordan gikk de kledd?
Hvordan så boligene ut? Hvordan var inn-
redningen? Hvordan var barnas kår?
Hvilke gleder hadde folk?

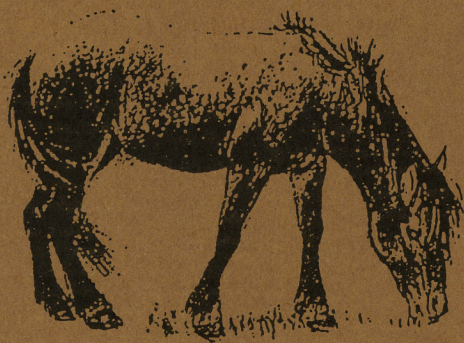
Lag flere slike spørsmål og finn svar.
(Dagens besteforeldregenerasjon vet mye
om hvordan generasjonen før dem levde.)
Utform stoffet som små tablåer (scenebil-
der) eller korte skuespill. Flett gjerne inn
viser. Se eksemplene på denne siden. Øv
og framfør.

Kvardagsplager

Tekst og melodi: Jon Hildrum

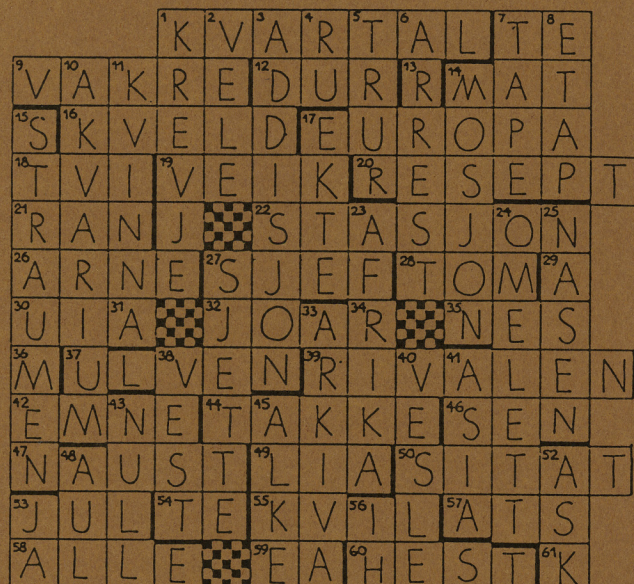

Kryssordløsninger 3 – 2000

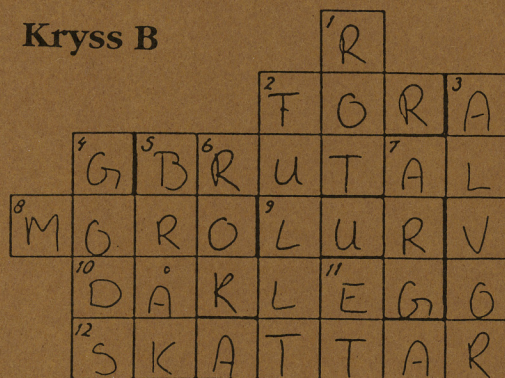

60 vassrett
i kryss A

Kryss A

Kryss B

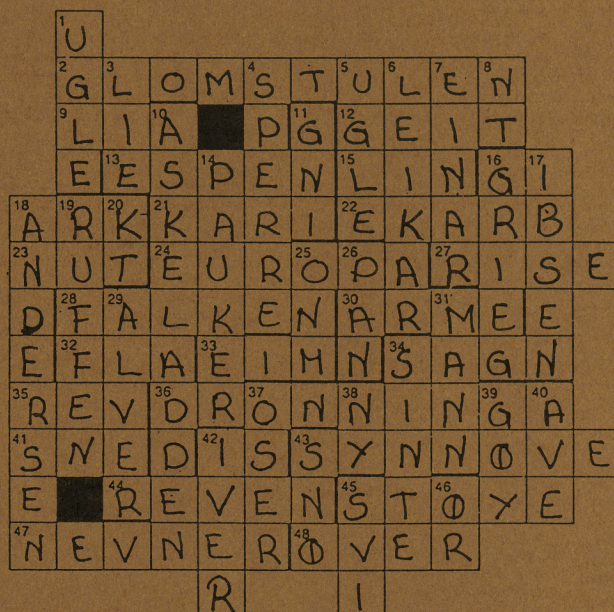
Løsning på ordleik side 12: Skjelmskt

Kryss A

Bokmål

1 loddrett

Fremmedord som likner hverandre

Hvilket av disse ordene betyr –

1. å minske

a) refusere b) rekvirere c) reducere

2. å snakke sammen

a) konversere b) konservere,
c) kontrollere

3. lovforslag

a) proporsjon b) provisjon

c) proposisjon

4. strid, tvist

a) kontrast b) kontrovers c) kontur

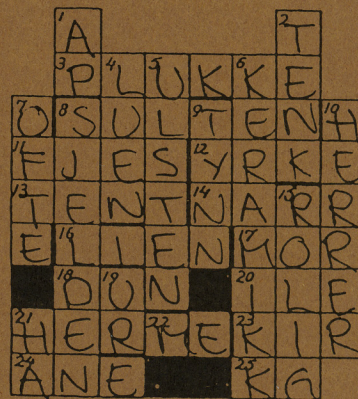
5. slaginstrument

a) marina b) marionett c) marimba

Skriv tippetegna, a, b, eller c, her:

1	2	3	4	5
C	A	C	B	B

Kryss B

C-blad

Returadresse:
Norsknytt
PB 303
7601 Levanger

NORSKnytt

Norsknytt 4 - 2000

Innhold

- 1 Uttale-endringer er språklige sunnhetstegn
- 2 Kryssordvinnere 3-2000
Glede gir bedre læring
Gjer Garborg levande
- 3 Når det sier stopp
- 4 Nynorskundervisninga må fornyast
- 5 Drøft grannespråkundervisninga
- 6 Tipp svenske turistord
- 8 Vi planlegger en artikkel om årstidene
- 9 Fortell, men ikke start med begynnelsen
- 11 Skriftlege meldingar
- 12 Små drypp fra lærer til lærer
Skap variasjon i timen
Bokstavleik motiverer ti lå bruke ordliste
Sjetteklassinger er «fortellingsfadrer» for førsteklassinger
Les teksten bakfra når du vil finne ordfeil
En liten ordleik: Hvem finner det lengste ordet med bare en vokal i?
- 13 «Synnøve Solbakken» - et av hovedverkene i vår nasjonal-
litteratur
- 16 Norsknyttts midtsider: FINN ORD
- 18 I diktet kan alt skje
- 20 Utfyllingsdikt
- 21 Bygg opp et dikt
- 22 Norskkryst 4 - 2000, nynorsk
- 24 Norskkryst 4 - 2000, bokmål
- 26 Tentamen i norsk
- 30 Finn ordfeil på plakater
- 31 Litterær rebus, diktere på 1600-, 1700- og 1800-tallet
- 32 Skriv og framfør: Kvardagsplager
- 33 Kryssordløsninger 3-2000